

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ГЛУХА МАРІЯ АНДРІЇВНА

Допускається до захисту:

завідувач кафедри інформаційних
систем управління,

д-р екон. наук, професор

_____ *О. М. Анісімова*

« _____ » _____ 20__ р.

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНОГО
ПРОСТОРУ**

Спеціальність 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Науковий керівник:

Яворська Т. М., канд. пед. наук,

доцент кафедри

інформаційних систем управління

(назва кафедри)

Оцінка: ____ / ____ / ____

(бали за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____

(підпис)

Вінниця - 2021

АНОТАЦІЯ

Глуха М. А. **Сучасні тенденції організації бібліотечного простору.** Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», спеціалізація «Документознавство та інформаційна діяльність». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2021.

У кваліфікаційній (бакалаврській) роботі досліджено організацію та дизайн бібліотечного простору. Показано на прикладі Наукової бібліотеки Донецького національного університету імені Василя Стуса дизайнерське та просторове рішення в стінах бібліотеки. Встановлено важливість вивчення та впровадження в бібліотеку університету проєкту «Наукова електронна медіабібліотека».

Ключові слова: бібліотека, бібліотечний простір, дизайн, інформаційний простір, освітній простір, фізичний простір.

55 с., 2 дод., 13 джерел, 2 рис.

SUMMARY

Glukha M. A. **Modern trends in the organization of library space.** Specialty 029 «Information, library and archive», Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2021.

The organization and design of the library space are studied in the qualification (bachelor's) work. The design and spatial solution in the library walls is shown on the example of the Scientific Library of Donetsk National University named after V. Stus. The importance of studying and implementing the concept of "spatial activity" is established.

Key words: library, library space, design, information space, educational space, physical space.

55 pp., 2 appendix, 13 sources, 2 fig.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНОГО ПРОСТОРУ	6
1.1. Сутність базових понять дослідження	6
1.2 Основні принципи і характеристики бібліотечного простору	9
1.3 Зарубіжний досвід організації простору бібліотек в сучасному вимірі	144
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ КОМФОРТНОГО СЕРЕДОВИЩА БІБЛІОТЕКИ, БІБЛІОТЕЧНИЙ ДИЗАЙН	18
2.1 Бібліотечний простір: трансформація, організація та дизайн в сучасному вимірі	18
2.2 Створення комфортного середовища в стінах бібліотеки	233
2.3 Зонування бібліотечного простору: від традиційності до сучасності у вітчизняному досвіді	27
РОЗДІЛ 3 ДИЗАЙН БІБЛІОТЕКИ ДОНЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА: У ПОШУКУ СВОГО ОБРАЗУ.	344
3.1 Наукова бібліотека Донецького національного університету імені Василя Стуса як невід’ємна складова освітнього простору	34
3.2 Просторове рішення в стінах Читального залу № 1 Наукової бібліотеки Донецького національного університету імені Василя Стуса	37
3.3. Вектори розвитку бібліотечного простору у цифровому світі	43
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ	511
ДОДАТКИ	53

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що у сучасному розумінні бібліотека перестає бути лише місцем для зберігання книг, а стає дійсно публічним та громадським центром для інформаційної діяльності, змістовного відпочинку та спілкування з максимально зручними та адаптивними місцями та зонами релаксу, секторами розумової діяльності, ініціатив та творчих ідей. Одним із головних завдань сучасної бібліотеки стає створення нового простору для можливості реалізації освітніх, дозвільних, культурних та інших потреб, що необхідні для життя людей нового покоління. Це вимагає перегляду всіх пріоритетів у функціонуванні бібліотек, створення необхідної динамічної структури, привабливого середовища та комфортного простору з використанням сучасних комп'ютерних та мережових технологій.

Мета: дослідити сучасні тенденції організації бібліотечного простору, зонування та дизайн бібліотек.

Відповідно до мети визначено завдання дослідження:

1. Установити сутність, основні принципи та характеристики бібліотечного простору;
2. Вивчити зарубіжний досвід організації простору бібліотек;
3. Дослідити організацію бібліотечного дизайну, створення комфортного середовища в стінах бібліотеки, зонування;
4. Виокремити проблему формування дизайну Наукової бібліотеки Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Об'єкт дослідження: організація сучасного бібліотечного простору та дизайну.

Предмет дослідження: особливості організації бібліотечного простору на сучасному етапі.

Теоретичне та/або практичне значення одержаних результатів – отриманні результати вивчення та дослідження сучасних просторових технологій в бібліотеках допоможуть в створенні комфортного середовища в

стінах Наукової бібліотеки Донецького національного університету імені Василя Стуса, в організації бібліотечного дизайну, зонуванні, що сприятиме залученню нових користувачів, популяризації книги та читання, утвердження бібліотеки університету, як центру нових можливостей та відкритих ідей, створенню комфортного середовища для всіх учасників освітнього процесу університету, а також започаткуванню бренду «Бібліотека – простір нових можливостей».

Апробація результатів дослідження Основні наукові положення і результати дослідження оприлюднені у Віснику студентського наукового товариства Донецького національного університету ім. Василя Стуса та на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Феномен бібліотек у сучасному світі» Маріупольського державного університету, 30.09.2020.

Структура кваліфікаційної (бакалаврської) роботи: Кваліфікаційна (бакалаврська) робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних посилань з 13 найменувань. Загальний обсяг – 55 сторінок, основний зміст викладено на 48 сторінках. Робота містить 2 рисунки, додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНОГО ПРОСТОРУ

1.1. Сутність базових понять дослідження

Сучасні процеси, що відбуваються в нашій країні, зокрема, в бібліотечній справі, вимагають перегляду бібліотечних пріоритетів та створення гнучких, динамічних структур, комфортного середовища, привабливих просторів для спілкування, навчання та розваг, а також використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують широкий спектр інноваційних послуг.

Сьогодні бібліотека інтегрована у всі сфери людського життя та суспільства: освіту, науку, культуру, виробництво та управління. Це єдина установа, яка забезпечує безкоштовну національну та світову інформацію, знання та культурну спадщину та сприяє освіті.

Сьогодні можна почути вислови на зразок «бібліотека - інноваційний простір» та «відкритий простір у бібліотеці». Саме тому в сучасному світі бібліотека перестає бути місцем, де зберігаються книги, а стає дійсно громадським центром спілкування, комфортним і максимально зручним для відвідувачів з можливістю реалізувати власні культурно-освітні, дозвільні, інтелектуальні потреби та ідеї.

У сучасному світі бібліотека більше не є місцем для зберігання книг, а справжнім громадським комунікаційним центром, що надає відвідувачам якомога зручніші можливості, дає можливість реалізувати власну культуру, освіту та дозвілля, інтелектуальні потреби та думки.

В умовах інформаційно-технологічної трансформації соціальний статус бібліотек істотно змінюється. Сьогодні серед фахівців бібліотечної справи введено термін «бібліотечний простір», який вбирає в себе всі форми функціонування бібліотеки як соціального інституту. Зберігаючи своє традиційне призначення, сучасна бібліотека більше акцентує діяльність на

задоволенні інформаційних потреб користувача, ніж на зборі і зберіганні друкованих надбань. В результаті подібних перетворень бібліотека набуває нових рис, що відображають соціокультурну ситуацію сучасного суспільства. Таким чином, цілком закономірно до діяльності бібліотеки застосовувати термін «бібліотечний простір».

Питанню трансформації бібліотечного простору, створенню сучасного бібліотечного дизайну, приділяли велику увагу провідні науковці, дослідники, історики, бібліографи та культурні діячі бібліотечної справи, серед яких: Л. М. Холмянський, А. С. Щипанов, Ю. А. Чернова, В. А. Глінкіна, Ф. М. Пащенко, М. Дьюї, М. І. Губанова, М. Єрмакова, М. Гудков, А. Паніццу та ін.

Різні аспекти трансформації бібліотечного простору досліджували С. В. Дригайло, С. Г. Матліна, М. Я. Дворкіна, Н. Г. Грабар, О. Ю. Мар'їна. Досвід організації комфортного інформаційно-бібліотечного середовища публічних бібліотек світу вивчали С. А. Харіна, О. Б. Клімкіна, Т. О. Махаліна, Н. Є. Булусова, М. М. Осіпова, Т. І. Новікова, О. В. Терещенко. Сучасні будівлі та приміщення публічних бібліотек світу розглянула у своїй публікації Т. Філіппова. Саме в цих працях висвітлено багатоаспектні наукові напрацювання та практичний досвід щодо трансформації інформаційно-комунікаційного середовища вітчизняних і зарубіжних бібліотек.

Поняття простору є одним з найбільш фундаментальних у філософії. Простір (латинське: *spatium*) — протяжність, вмістилище, в якому розташовані предмети і відбуваються події.

Простір в бібліотеці – це комплекс професійних компонентів, що формують сучасну бібліотеку як соціальнокомунікативну установу, центр читання та дозвілля, а також це професійний простір, готовність бібліотекарів до впровадження інновацій.

Специфіку бібліотечного простору визначає бібліотечно-інформаційна діяльність, її культурний зміст.

У сучасній науковій практиці під поняттям «бібліотечний простір» мається на увазі реальний та віртуальний простір, в якому здійснюється діяльність бібліотекаря і користувача бібліотеки, їх взаємодії.

Бібліотечний простір являє собою складний механізм, що розвивається, зміни якого пов'язані з активним впровадженням інформаційних технологій, комп'ютерних мереж, мультимедійних ресурсів. Вони дозволяють заново переосмислити образ бібліотечного середовища, орієнтованого на збереження і передачу духовно-культурної спадщини, а також на задоволення інформаційних потреб користувачів.

Сучасний бібліотечний простір – це комфортне середовище для відпочинку та дозвілля, привабливий простір для спілкування та навчання, тут можна втілити творчі фантазії та забезпечити самореалізацію особистості, надавати корисні громаді послуги та сервіси.

Поняття «бібліотечний простір» включає в себе комплекс професійних компонентів, що формують сучасну бібліотеку як соціально-комунікативну установу, центр читання та дозвілля, а саме:

- професійний простір, тобто компетенції бібліотечних працівників, їх готовність до впровадження інновацій та роботи щодо інформаційного забезпечення громади;
- інформаційний простір – інформаційно-ресурсна база бібліотеки, яка містить бібліотечні фонди, різні типи і види документів (на паперових, електронних носіях, текстові, графічні, аудіо - та відео, інші);
- фізичний простір – передбачає особливості організації інтер'єрів бібліотек, створення відповідних комфортних умов для роботи та відпочинку [2].

Отже, сьогодні серед фахівців бібліотечної справи введено термін «бібліотечний простір», який вбирає в себе всі форми функціонування бібліотеки як соціального інституту. Специфіку бібліотечного простору визначає бібліотечно-інформаційна діяльність, її культурний зміст. Сучасним бібліотекам потрібно не лише забезпечувати максимальний об'єм інформації з вільним і

рівним доступом до неї, але і створювати комфортне інтелектуальне середовище, здатне залучати і виховувати нові покоління користувачів.

1.2 Основні принципи і характеристики бібліотечного простору

Створити привабливий інтер'єр для своєї бібліотеки дуже важливо. На перший погляд, інтер'єрне рішення не має нічого спільного з бібліотекою. Це безпосередньо пов'язано з асоціацією користувачів, що бібліотека – це лише приміщення для зберігання книг, але це не так. Імідж бібліотеки має внести позитивний вплив на відвідувачів бібліотечних установ, тим самим зломати стереотипи про традиційний вигляд бібліотеки з вже звичними функціональними обов'язками.

Головною основою змін повинен бути професійний простір, тобто підготовка та пошук креативу та інновацій, які не суперечать статусу організації. Йдеться про перегляд місії бібліотек та бібліотекарів. Бібліотекарі повинні бути менеджерами, а також соціальними працівниками, психологами, викладачами та організаторами дозвілля. Сьогодення вимагає виходити за усталені рамки та зі швидким темпом рухатись вперед.

Лише володіння професійними знаннями та навичками, бажання навчитися інноваційному мисленню та бажання поступових змін для забезпечення реалізації плану далеко не достатньо. Бібліотекарі діляться досвідом на вебсайтах та в соціальних мережах та обговорюють інноваційний процес, що відбувається в бібліотеці. Варто запозичити не все, а найефективніше, враховуючи доцільність та реальні можливості без застосування фінансових витрат.

Переступивши поріг бібліотеки, відвідувач повинен самостійно обрати необхідне, скориставшись наповненістю інформаційного простору. Вся важлива паперова інформація має бути запропонована для ознайомлення, а саме: відомості про бібліотечний заклад – його правила, плани, надання послуг, участь у проєктах, співпраця з державними та недержавними закладами, повідомлення

про важливі події, ювілеї, акції, перемоги у конкурсах, рекламні матеріали, подяки меценатам, спонсорам і таке інше.

Візуальна популяризація фонду кожної бібліотеки залежить від її індивідуальних особливостей, але важливо, щоб простір був ефективно задіяним. Особливу роль відіграє зовнішній вигляд друкованих видань. Читач, не замислюючись, обере з полиці саму чисту і нову книгу, не звернувши уваги на зачитану і пошарпану. Тому фонд при вільному доступі повинен бути охайним. Користувач має бачити в бібліотечному закладі сучасний інформаційний центр, а не зібрання макулатури.

Бібліотечні працівники повинні володіти різними прийомами розкриття фонду. Серед них – представлення літератури одного автора, одного жанру, одночасна популяризація художньої літератури з науковопопулярною чи прикладною, якщо вони мають спільні точки перетину (розглядаються спільні теми чи йде мова про певні речі).

Особливого значення сьогодні набуває розміщення бібліотечних меблів, зокрема книжкових стелажів. Доречні різні способи розміщення стелажів при відкритому доступі.

Кожен стелаж, ресурси якого необхідно донести до користувача, повинен бути видимим. Потрібно надати читачу інформацію про значущість того, чи іншого видання, впливаючи на органи чуття. Більшість матеріалів повинні супроводжуватися описом, адже читач може і не запитати, та піти ні з чим. Ефекту можна досягти, використовуючи «гарячий стелаж», - книги особливо підвищеного попиту, актуальні, популярні, відомі чи навпаки - призабуті повинні привернути увагу відвідувачів. Або ж використовувати «книжкові розвали» - це справжній подарунок для тих, хто звик орієнтуватися на іншу думку і просто цікавих до такого масиву літератури.

Привернути увагу користувачів варто не лише завдяки особливій розстановці стелажів, а й кольором полиць, заголовків, айстоперів.

Айстопер (той, що зупиняє очі) – комунікативний елемент PR це яскравий, незвичний колір, зображення смішних фігурок людей, тварин, масок і т.ін. Тому

при оформленні бажано застосувати айстопер, який допоможе «трансформувати» простір бібліотеки, виникнуть нові комунікації, більше людей почують і побачать про зміни в ній.

Важливою складовою створення нових комунікацій в бібліотеці є наявність сайту чи блогу, адже це доступ до новітніх технологій, ресурсів Інтернету та зв'язку в соціальних мережах, який поєднує віртуальний світ і бібліотеку, адже відвідування сайту та спілкування в блозі значно розширює простір бібліотеки, є інструментом інформування користувачів про структуру, навігацію, допомагає визначити локації заходів, що проводяться як в бібліотеці, так і за її межами.

Простір бібліотеки, по можливості, має супроводжувати точка доступу Wi-Fi, адже відвідувачі приходять до бібліотеки не тільки для читання книг, а для отримання доступу до інформації через мобільні пристрої - смартфони, планшети, ноутбуки.

Людина, яка працює з книгою або комп'ютером, час від часу потребує психологічного розвантаження, тому важливо передбачити деталі інтер'єру, що мають релаксаційний характер. Це можуть бути тематичні блоки, диванні куточки, арт-зони (вернісажі, простір для кіноманів, творчі майстерні, майстер-класи), інтелект-центри (клуб, студія, гурток, центри словесності, правової культури і таке інше), для яких виокремлюється певна територія. Для них важливо створити зручні умови не лише для читання, а й послухати музику, пограти в ігри, почитати електронні книги, попрацювати за комп'ютером [1].

Зміна простору та зонування приміщення бібліотеки має передбачати надання інноваційних послуг, орієнтованих на різні групи користувачів, тому інноваційні зміни в діяльності бібліотек торкнулись і трансформацій бібліотечного середовища, що може змінюватись без кардинальної зміни існуючого типу бібліотеки.

Сьогодні бібліотечною громадськістю активно ведеться пошук можливих шляхів трансформації простору сучасних бібліотек, що повинен відповідати їх головним цілям та завданням, а саме: забезпечувати належні умови для

використання інформаційних і матеріальних бібліотечних ресурсів, кращого обслуговування читачів, збереження значення бібліотеки як центру інформації.

Українською бібліотечною асоціацією протягом червня – жовтня 2020 року було розроблено проєкт «Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності», який здобув перемогу в грантовій програмі Українського культурного фонду. Партнерами проєкту є Фондація Дарини Жолдак, Асоціація об'єднаних територіальних громад, Міністерство культури та інформаційної політики України. Мета проєкту – допомогти бібліотекарям створити інноваційні бібліотечні простори та наповнити їх бібліотечними і культурними послугами.

В рамках проєкту був розроблений практичний посібник «Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності», який є дієвим практичним інструментом, що може допомогти трансформувати бібліотеки об'єднаних територіальних громад (ОТГ) в центри культури, освіти й спільноти, де в мешканців буде можливість отримувати потрібні знання, розвивати творчі здібності й креативність, розкривати таланти та цікаво й з користю проводити вільний час.

У виданні представлено модель бібліотеки, що поєднує чотири простори, що зображено на Рисунку 1.1.

Рисунок 1.1 Чотири простори бібліотеки [складено автором]

Модель адаптована експертами для застосування у публічних бібліотеках України. Загальну концепцію кожного простору доповнюють дизайнерські рішення, ідеї щодо змістовного наповнення, приклади бібліотечних послуг та сервісів.

В структурі наукових, інформаційних, дозвіллевих, соціальних бібліотечних комунікацій, бібліотечний простір характеризується переплануванням приміщень, перестановкою меблів, виокремлення спеціальних зон для користувачів. Дане поняття також включає: простір для книг та інших носіїв інформації, простір для відвідувачів, готовність працівників до впровадження інновацій в роботі, інтер'єрного рішення, створення комфортних умов для роботи та відпочинку, озеленення приміщення тощо.

Кожна бібліотека повинна мати свій «фірмовий стиль», як то набір кольорових, графічних, словесних, друкарських, дизайнерських постійних елементів що забезпечують візуальну і смислову єдність послуг всієї інформації, що виходить із бібліотеки, її внутрішнього і зовнішнього оформлення. Наявність своєрідного стилю свідчить про певний рівень розвитку бібліотеки, про зацікавленість колективу в створенні позитивного іміджу у читачів.

Персональний стиль оптимізує діяльність бібліотеки, оскільки дозволяє без додаткових зусиль реалізувати нові види послуг, підвищує ефективність реклами, сприяє корпоративності духу, об'єднанню співробітників, вироблення «бібліотечного патріотизму», позитивно впливає на естетичний рівень і візуальне середовище бібліотеки. Окремий бік справи – інформаційний дизайн, який є першим кроком на шляху розробки стилю бібліотеки.

Отже, бібліотечною громадськістю активно ведеться пошук можливих шляхів трансформації простору сучасних бібліотек, що повинен відповідати їх головним цілям та завданням, а саме: забезпечувати належні умови для використання інформаційних і матеріальних бібліотечних ресурсів, кращого обслуговування читачів, збереження значення бібліотеки як центру інформації.

1.3 Зарубіжний досвід організації простору бібліотек в сучасному вимірі

Сьогодні існує значна кількість матеріалів, що висвітлюють досвід роботи щодо організації простору як зарубіжних, так і українських бібліотек. Питання планування та формування бібліотечного простору є досить актуальними як серед зарубіжних так і серед вітчизняних бібліотекознавців, серед яких: Безручко О., Бичкова О., Коротун Н., Цяпкало Л., Сватула Т. та ін.

У всьому світі і в нашій країні з'являються успішні приклади цікавого дизайну бібліотечного простору, в організації якого використовуються такі принципи зонування, як:

- Відкритість
- комфортність,
- креативність,
- трансформованість (мобільність),
- багатофункціональність,
- чіткість (навігація по бібліотеці),
- безпека.

Простір сучасної бібліотеки – це фокус-зони, велика частина яких пов'язана з новими ІТ-технологіями. Адже більшість відвідувачів приходять до бібліотеки не тільки для читання книг, а для отримання доступу до інформації через мобільні пристрої - смартфони, планшети і ноутбуки.

Розглянемо приклади організації бібліотечного простору в зарубіжних країнах. Так, наприклад, в кожній бібліотеці Фінляндії можна безкоштовно користуватися Інтернетом. Музика, фільми, ігри, курси з вивчення мов, аудіо-книги... - і все це безкоштовно і цілком доступно.

Сучасні бібліотеки Німеччини приваблюють громадян не тільки багатими зібраннями літератури, але й можливістю користування найсучаснішою інформаційною аудіо-продукцією. Завдяки виставковій та музейній діяльності, залученню найвідоміших письменників і діячів культури на масові заходи бібліотеки Німеччини стали улюбленим місцем зустрічей та спілкування людей

різного віку. Спеціально для них створюються затишні куточки для відпочинку, де можна обговорити новинки літератури і познайомитися з книгознавцями.

Найбільш вдалу спробу поєднати основне призначення бібліотеки з функцією популярного місця для зустрічей і спілкування зробили у новому приміщенні Міської бібліотеки м. Штутгарта. У 2011 р. ця найпопулярніша бібліотека Німеччини переїхала в сучасний будинок, який за формою нагадує всесвітньо відому іграшку минулого століття — кубик Рубіка.

У просторах приміщення дев'ятиповерхової споруди встановлені відкриті стелажі з книгами, розташовані вздовж стін.

Реконструкція бібліотеки Австралійського католицького університету стала відповіддю на різке зростання числа студентів в Мельбурні. Ідеєю цього проекту було створення простору, який приваблював би молодь, сприяв не тільки навчанню, але і творчості, та був придатним для подальшої перебудови.

У деяких бібліотеках коледжів Японії в холах для відпочинку та вестибюлях крім квітів, гілок сакури та інших традиційних елементів прикраси читачів зустрічає неголосна музика, яка знижує втому, напруженість, має в своєму розпорядженні до короткочасного відпочинку.

В дизайні бібліотеки стає присутнім ландшафтний сад, атракціон, тренажерний зал, ігрові кімнати тощо. Такі бібліотеки, наприклад, функціонують в місті Івакі (Японія), в Геркулесові (штат Каліфорнія, США) і ін. місцях.

Так приємно бачити, що деякі країни ставлять собі за пріоритет розвивати культуру та пропагувати культурні цінності, і що саме головне – виділяють кошти на будівництво нових, мега сучасних бібліотек з цікавим екстер'єром та внутрішнім дизайном. В такі бібліотеки хочеться приходити і повертатися знову і знову. А працювати в таких бібліотеках – мрія!

Культурний комплекс Biblioteca Parque España відкрився в Медельїні, Колумбія, в березні 2007 року. Відкриття центру було для міста подією величезного значення: воно означало повернення до життя, в якому книги важливіші за зброю – після тривалого періоду заворушень. Для комплексу було вибрано місце на пагорбі, видиме майже з будь-якої точки міста. Побудовані там

три будівлі комплексу, здалеку нагадують необроблені валуни і здаються продовженням природного ландшафту.

Нова будівля громадської бібліотеки Traverwood, план якої нагадує гігантського мурахоїда, була побудована в штаті Мічиган, США. Комплекс був цілком споруджений з місцевого ясена, вирубаного на ділянці будівництва. Світле дерево і мінімалістичний еко-дизайн надають бібліотеці виразний скандинавський відтінок.

В наш час все більше з'являється бібліотек нового типу, які часто поєднують в собі кафе і поліфункціональні культурні комплекси, оснащені за останнім словом техніки. Так, бібліотека норвезького міста Веннесла включає в себе кафе, навчальний центр і книжкове сховище. Зазвичай читальні зали роблять невеликими, темними і задушливими, щоб світло і повітря не пошкодили книги. Архітектори, які працювали над проектом, відійшли від канону. Вони перетворили бібліотеку в просторий ангар зі світлими стінами, великими вікнами, і величезним вільним простором.

Якщо ж читачеві потрібно затишне місце для вдумливого вивчення книги, він може влаштуватися на сидінні всередині однієї з перегородок.

Сингапур вкладає великі кошти не лише в промисловість і освіту, а й в міське планування і сучасну архітектуру. Бібліотека Bishan Public Library – класичний приклад сучасного сингапурського містобудування.

Проект сучасної Будівлі Громадської бібліотеки міста Чикаго розділений на декілька зон, кожна з яких відділена кольорами: яскраво-оранжевим, салатовим, жовтим – залежно від призначення приміщення або тематики розміщених в ньому книг. Кольорове кодування вважається найпростішим способом організації людських потоків в громадських спорудах.

Зовні будівля міської бібліотеки виглядає, як складна двоколірна головоломка, схожа на кубик Рубика. Відкрите планування внутрішнього простору засліплює великою кількістю світла і білосніжними стінами. Єдиний кольоровий акцент в світлому інтер'єрі – книги. Фонди бібліотеки розташовані

по периметру будівлі у всіх на виду. На кожному поверсі розміщена література однієї тематики.

Архітектори зробили все можливе, щоб бібліотека Liyuап неподалік від Пекіна здавалася продовженням навколишнього ландшафту. Багаторівневий інтер'єр з численними сходами і полицями різної висоти і конфігурації був натхненний сусідніми пагорбами, а ґратки з гілок по всьому фасаду – лісом навколо.

Бібліотека в Японії повинна бути дуже добре освітленою, з великою кількістю природного світла, але без відволікаючих увагу вікон. Рішення – білі стіни з круглими вікнами-ілюмінаторами та мінімалістичним дизайном інтер'єру [2].

Отже, враховуючи досвід зарубіжних бібліотек щодо організації бібліотечного простору, бібліотеки України зможуть створювати та оновлювати зовнішній вигляд, внутрішній функціональний дизайн, креативне і дружнє бібліотечне середовище, запозичуючи знання, вміння та навички зарубіжних колег. Такі бібліотеки із задоволенням будуть відвідувати користувачі, де їм комфортно, затишно і сучасно.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ КОМФОРТНОГО СЕРЕДОВИЩА БІБЛІОТЕКИ, БІБЛІОТЕЧНИЙ ДИЗАЙН

2.1 Бібліотечний простір: трансформація, організація та дизайн в сучасному вимірі

Простір сучасних бібліотек будь-якого рівня повинен відповідати їх головним цілям та завданням, забезпечувати належні умови для використання інформаційних і матеріальних бібліотечних ресурсів, кращого обслуговування читачів, збереження значення бібліотеки як центру інформації. У сучасному світі бібліотека перестає бути місцем, де зберігаються книги, а стає дійсно громадським центром спілкування, комфортним і максимально зручним для відвідувачів з можливістю реалізувати власні культурно-освітні, дозвільні, інтелектуальні потреби та ідеї.

Приміщення сучасної бібліотеки має бути багатофункціональною: із зручними спеціалізованими зонами, з відкритими просторами і відокремленими місцями відпочинку. В стінах бібліотеки слід дотримуватись наступних принципів: відкритість, комфортність, мобільність, креативність, багатофункціональність, безпека.

В час інновацій бібліотечний простір слід розглядати як важливе поняття, тобто розглядати нове залучення всього простору бібліотеки із застосуванням ІТ-технологій.

Розглядаючи стратегію розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» можемо дослідити поняття бібліотеки як основу культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави, наголошує на важливості їхньої ролі в розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, на формуванні стійкого інтересу до вивчення й розуміння національної історії та культури, сприянні розбудові

читаючої, мислячої та освіченої нації, здатної практично втілювати здобуті знання і досвід у розбудову незалежної України.

Стратегія опирається на зміни в бібліотечній галузі, що спостерігаються за останні роки, що дає змогу формувати нові умови для її розвитку: реформувати мережу бібліотек, впроваджувати новітні інформаційні технології, трансформувати структуру організації та використання бібліотечних ресурсів [3].

Дизайн – один із важливих елементів створення комфорту в бібліотеці. Він слугує для формування інтер'єру, базується на принципах поєднання зручності, економічності ергономічності та краси. В бібліотеці використовуються архітектурний, ландшафтний, комп'ютерний дизайн, а також дизайн виставкових композицій, наочні форми книжкових виставок.

Бібліотечний дизайн представляє собою багатоаспектну діяльність, яка вирішує завдання художнього конструювання бібліотечних будівель і приміщень.

Бібліотечний дизайн – це можливість естетичного самовираження бібліотеки, свідчення її самоповаги. Сучасні умови розвитку суспільства вимагають від бібліотек підвищеної уваги до свого обліку, як внутрішнього, так і зовнішнього. Вони занепокоєні пошуками іміджу, створення власного образу, підняттям престижу в сфері реальних та потенціальних користувачів. А отже, одним із засобів цього служить дизайн.

Так як бібліотека представляє собою не тільки книгозбірню, але і культурний, науковий, інформаційний, освітній центр де людина відпочиває, розвивається як особистість вдосконалює свої здібності, то бібліотека повинна нести в собі культурний і естетичний початок [3].

При організації та плануванні універсального бібліотечного дизайну важливо дотримуватись наступних принципів, що зображено на Рисунку 2.1:

Рисунок 2.1 Принципи при організації та плануванні універсального бібліотечного дизайну [складено автором за 4].

Бібліотечний дизайн останнім часом не є вираженою новизною для бібліотечних систем України. Провідні фахівці в галузі бібліотечної справи щороку створюють нові дизайнерські рішення, беруть участь у конкурсах, що стосуються бібліотечного простору. Загалом не стоять на місці, а рухаються в інноваційному напрямку.

Варто згадати, що в 2014 році Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва виступила з ініціативою підготовки практичного посібника «Бібліотечний дизайн: історія, розвиток, майбутнє», в якому було узагальнено теоретичні та практичні аспекти бібліотечного дизайну.

Посібник було створено в рамках проєкту «Вчимося створювати гармонію і успіх» як переможця конкурсу «Навчально-інноваційна бібліотека-2011», за підтримки програми «Бібліоміст». Видання містить аналіз та рекомендації щодо бібліотечного дизайну, інтер'єру бібліотек, пропонує ідеї для зміни зовнішнього вигляду бібліотеки, прості та недорогі способи того, як зробити її привабливим місцем для громади.

«Трансформація бібліотечного простору» - нове, але останнім часом поширене поняття, яке пояснюється як перебудування приміщень, проектування та перестановка нових або старих меблів, вільний доступ до усіх фондів, виділення „зон” для різних користувачів.

Бібліотечний простір включає: простір для книг та інших носіїв інформації, простір для відвідувачів, готовність працівників до впровадження інновацій та роботи щодо інформаційного забезпечення громади, бібліотечні фонди, інтер’єр бібліотеки, створення відповідних комфортних умов для роботи та відпочинку, озеленення приміщення.

Потрібно створити настільки функціональний простір, щоб переступивши поріг бібліотеки, відвідувач зміг самостійно обрати необхідне, скориставшись наповненістю інформаційного простору.

Простір бібліотеки, по можливості, має супроводжувати точка доступу Wi-Fi, адже відвідувачі приходять до бібліотеки не тільки для читання книг, а для отримання доступу до інформації через мобільні пристрої - смартфони, планшети, ноутбуки. Для них важливо створити зручні умови не лише для читання, а й послухати музику, пограти в ігри, почитати електронні книги, попрацювати за комп’ютером.

Зміна простору та зонування приміщення бібліотеки має передбачати надання нових послуг, орієнтованих на певні групи користувачів. Такими можуть стати об’єднання громадян, які цікавляться виготовленням виробів ручної роботи (hand made) та проведенням майстер-класів.

Бібліотеки є місцем зустрічі соціально активних літніх мешканців, людей з обмеженими фізичними можливостями, які завдяки волонтерській допомозі можуть відвідувати книгозбірню. Для них облаштовують частину території, - виділяють спеціальні кімнати, куточки, створюючи комфортне середовище. Соціокультурні заклади сьогодні мають бути доступними для різних категорій користувачів, незалежно від соціального статусу чи вікової групи.

Формування бібліотечного простору неможливе без віртуального середовища, яке є місцем спілкування бібліотекаря і користувача, має безліч

можливостей для популяризації книги і читання, сучасних бібліотечних послуг, залучення нових відвідувачів.

Кожна бібліотека, яка має комп'ютерну техніку, обов'язково створює власний офіційний вебсайт, підтримує та розвиває його, наповнюючи новими матеріалами всі функціональні розділи.

Ще однією можливістю для реклами бібліотеки та її сервісів у віртуальному просторі є бібліотечний блог. Це означає, що нова інформація повинна з'являтися досить часто, не рідше двох-трьох разів на тиждень. Цікавий та унікальний зміст блогу - одна з найважливіших складових його успіху. Навколо нього, зазвичай, формується група людей, які цікавляться його тематикою або знають особисто автора. Окрім того, автори можуть отримувати миттєву реакцію у відповідь на повідомлення, оскільки відвідувачі, як правило, залишають свої коментарі до них. Тим самим формується віртуальний бібліотечний простір для читачів бібліотеки.

Дизайн – один із важливих елементів створення комфорту в бібліотеці. Він слугує одним із провідних елементів створення комфорту в бібліотеці, також дизайн – це створення інтер'єру, основане на принципах поєднання зручності, економічності і краси. В бібліотеці використовуються архітектурний, ландшафтний, комп'ютерний дизайн, а також дизайн виставкових композицій, одягу і аксесуарів.

Бібліотечний дизайн представляє собою багатоаспектну діяльність, яка вирішує завдання художнього конструювання бібліотечних будівель і приміщень.

Кожна бібліотека повинна мати свій «фірменний стиль» Фірменний стиль – це набір кольорових, графічних, словесних, друкарських, дизайнерських постійних елементів що забезпечують візуальну і смислову єдність послуг всієї інформації, що виходить із бібліотеки, її внутрішнього і зовнішнього оформлення.

Наявність своєрідного стилю свідчить про певний рівень розвитку бібліотеки, про зацікавленість колективу в створенні позитивного іміджу у

читачів, але в той же час не служить гарантією постійної високої репутації і затребування широкою аудиторією.

Персональний стиль бібліотеки оптимізує діяльність бібліотеки, так як дозволяє без додаткових зусиль реалізувати нові види послуг, підвищує ефективність реклами, допомагає досягнути єдності реклами: паблік рилейшнз, сприяє корпоративності духу, об'єднанню співробітників, вироблення «бібліотечного патріотизму», позитивно впливає на естетичний рівень і візуальне середовище бібліотеки. Окремий бік справи – інформаційний дизайн. Якщо він є першим кроком на шляху розробки стилю бібліотеки.

Всі елементи, інтер'єра бібліотеки - світильники, меблі, зелені насадження, оформлення стін і т.д. – повинні створювати певну гармонію. Бібліотечний дизайн – це можливість естетичного самовираження бібліотеки, свідчення її самоповаги.

Отже, сучасні умови розвитку суспільства вимагають від бібліотек підвищеної уваги до свого обліку, як внутрішнього, так і зовнішнього. Бібліотечні фахівці занепокоєні пошуками іміджу, створення власного образу, підняттям престижу в сфері реальних та потенційних користувачів. Одним із засобів цього служить дизайн. Так як бібліотека представляє собою не тільки книгозбірню, але і культурний, науковий, інформаційний, освітній центр де людина відпочиває, розвивається як особистість вдосконалює свої здібності, то бібліотека повинна нести в собі культурний і естетичний початок [5].

2.2 Створення комфортного середовища в стінах бібліотеки

Бібліотеки – розумовий просторовий інститут. Це не просто приміщення, а насамперед елемент і частина публічного комфорту.

Комфорт — це відчуття задоволення, прийняття оточення, відповідності стану індивіда до навколишніх умов існування.

Формуючи бібліотечний простір, бібліотечні фахівці мусять врахувати особливості та інтереси не тільки читачів, а і жителів спільноти, яку вони

обслуговують, аби одним і іншим було тут затишно, дотримуючи комфортне середовище.

Комфортне середовище – це сукупність сприятливих умов середовища, в яких реалізація психічних та фізіологічних функцій людини відбувається без найменшого напруження. Людина та середовище її існування гармонійно взаємодіють і розвиваються лише тоді, коли потоки енергії, речовини та інформації перебувають у межах, які забезпечують їхню позитивну дію на людину і природне середовище [13].

Психологи стверджують, що зміна інтер'єру бібліотеки (навіть незначна), сприймається відвідувачами, як турбота про них. Людина, яка працює з книгою або комп'ютером, час від часу має потребу у психологічному розвантаженні, тому важливо передбачити деталі інтер'єру, що мають релаксаційний характер. Це може бути комфортний куточок, призначений для перегляду книг, які тішать та дають розраду, акваріум, кімнатні рослини чи квітова експозиція.

Особливої уваги потребує зона приміщення у безпосередній близькості до входу у бібліотеку, яка може ненав'язливо давати вже першу установку відвідувачам на бачення бібліотеки, створювати певний настрій. Традиційно тут розташовується інформаційна зона, яка може перетворитись на зону відпочинку, де читач відпочиваючи може одночасно передивитись «сіру літературу» - рекламні проспекти, видання соціального змісту про працевлаштування, відпочинок, словом те, чим живе регіон. Стіни, прикрашені картинами художників-аматорів (квіти, пейзаж), вітрини з виробами декоративно-вжиткового мистецтва місцевих майстрів, вироби з природних матеріалів, правильно підібрана кольорова гама (теплі кольори, м'які лінії) тощо, налаштовують на позитив, впливають на настрій та самовідчуття людини.

Дуже великого значення набуває освітлення, яке чомусь завжди заощаджується саме на освітленні вестибюлів, холів, створюючи неприємне враження на відвідувачів вже з першого кроку в бібліотеці. На абонементі в багатьох бібліотеках давно вже передбачено спеціальні місця відпочинку, де люди похилого віку мають можливість відпочити. Розсереджені читацькі місця,

замість традиційних читальних залів, зони відпочинку просто стають своєрідним символом затишку, майже домашнього стилю взаємин бібліотекаря й читача, а також відвідувачів один з одним [4].

Комфорт у бібліотеці – це комплекс заходів, направлених на створення оптимальних умов, які забезпечують раціональну організацію праці читачів, користувачів і співробітників з найбільшою віддачею, тобто створення ідеальної обстановки для нормальної роботи в бібліотеці і за її межами як для читачів, користувачів, так і для співробітників.

Бібліотека повинна намагатися створити максимально високий рівень комфортності, як для читачів, так і для співробітників. Якщо бібліотека використовує не бібліотечне приміщення, його потрібно спеціально переобладнати з урахуванням забезпечення комфортності обслуговування і роботи співробітників. Читацькі зони і зони розміщення співробітників бібліотеки.

Бібліотечне приміщення має бути компактным, доступним, різноманітним, організованим (у плані доступності наявних ресурсів), зручним, із постійним (тобто контрольованим) мікрокліматом у приміщеннях, надійним і економічним (у будівництві і в експлуатації). При цьому загальновизнаними передусім стали вимоги доступності, відкритості інформаційних ресурсів, тобто використання відкритого доступу, при забезпеченні безпеки людей і документів.

Приміщення бібліотеки повинні бути захищені від шуму, для чого можуть бути використані ущільнені внутрішні перегородки, що ізолюють двері й вікна. Для досягнення необхідного акустичного комфорту в читальних залах, розрахованих на більше, ніж на 50 читачів, доцільно застосування звукопоглинальних стель.

Як додаткові заходи можна застосувати звукопоглинальне облицювання стін. Дерев'яні меблі також виконують звукопоглинальну функцію.

Функціональність сучасної бібліотеки означає, що в її просторовому рішенні не може бути нічого випадкового і непередбаченого. Всі рішення в цілому і в кожному елементі зокрема підпорядковані головним ідеям: забезпечення

оптимальної організації основоположних циклів – шлях книги, документа, інформаційного ресурсу, інформації, шляху читачьких вимог, шляху читачів, користувачів, співробітників бібліотеки. При цьому стержнем концепції є обов'язкове використання відкритого доступу до всього фонду, або його частини.

До самого бібліотечного приміщення, поряд з вимогами функціональності, дедалі більше застосовуються естетичні вимоги. Певні зміни з'явилися і в результаті функціональності традиційного бібліотечного простору бібліотеки, куди допускається власне читач. Вони пов'язані з підходом до забезпечення безпеки фонду. Він більше не розглядається як єдиний фонд бібліотеки, а чітко ділиться на три складові частини: має відкритий доступ, зберігається в спеціальних приміщеннях, пристосованих власне для зберігання, і спеціально зберігається в сейфах.

Під спеціально виділеними для книгосховищ слід розуміти приміщення, оснащені устаткуванням, що дозволяють підтримувати необхідний волого-температурний режим. Ці приміщення повинні ідеально відповідати вимогам протипожежної безпеки. Вони устатковуються приладами, які фіксують рівень запилення і дозволяють добитися максимальної захищеності від мікроорганізмів.

Необхідний сталий нормативний температурно-вологий режим бібліотечного приміщення, який можна підтримувати лише за умови застосування надійної системи кондиціонування повітря, незалежно від пори року. В бібліотеці обов'язково повинна бути обладнана кімната відпочинку для співробітників.

В створенні необхідного комфорту для читачів і співробітників важливу роль відіграє освітлення приміщень, яке допомагає визначити функціональне призначення тієї чи іншої бібліотечної зони.

Вимоги кольорового комфорту задовольняють наявністю в інтер'єрі додаткових насичених кольорів, що знімають втому від основного кольору [3].

Отже, комфортний бібліотечний простір бібліотеки повинен відповідати головним цілям і завданням бібліотечної установи – забезпечення належних комфортних умов для користувачів та працівників.

2.3 Зонування бібліотечного простору: від традиційності до сучасності у вітчизняному досвіді

Сучасний бібліотечний простір - це не лише простір для книг та інших засобів масової інформації, але значною мірою це також простір для відвідувачів, що забезпечує їм повну свободу у виборі необхідної інформації.

Розглядаючи способи зонування бібліотечного простору можна виділити основні зони для ефективності роботи будь-якої бібліотечної установи, а саме:

Інформаційна зона

Зона відпочинку

Зона відкритого доступу до фонду

Освітня (молодіжна) зона

Виставкова зона

Фотозона

Інформаційна зона обов'язкова складова публічної бібліотеки. Це можливість зробити бібліотеку відкритою для читачів, розказати про себе; про правила користування бібліотекою, про послуги, які вона надає; про періодичні видання, що отримує бібліотека, про клуби чи об'єднання, що працюють при бібліотеці; вивісити план заходів, що плануються бібліотекою найближчим часом, інформацію про кращих читачів бібліотеки, активних учасників заходів, розмістити подяки спонсорам та помічникам бібліотеки.

Зона відпочинку. Людина, яка працює з книгою або комп'ютером, час від часу потребує розвантаження, тому важливо передбачити деталі інтер'єру, що мають релаксаційний характер. Це може бути комфортний куточок, призначений для перегляду книг, які тішать та дають розраду, акваріум, кімнатні рослини чи квіткова експозиція. Зону відпочинку зазвичай облаштовують комфортними диванами, кріслами декоративними подушками живими квітами. В цій же зоні

буде доцільно розмістити кофемат, щоб поєднувати читання з чашечкою гарячого напою.

Зона відкритого доступу до фонду. На абонементі в багатьох бібліотеках давно вже передбачено спеціальні місця, де люди мають можливість ознайомитися у відкритому доступі з фондом бібліотеки, можуть «поритися в книгах» - записати на стоячому тут же столику бібліографічні данні цікавого видання.

Освітня (молодіжна) зона - простір можливостей. Дійсно молодіжні зони є досить актуальні поняттям в стінах бібліотеки. Дані зони призначені для навчального процесу молоді, не рідко в таких зонах проводять курси, майстер-класи, створюються гуртки з різних видів діяльності. Навчально-освітній простір спрямований на задоволення потреб в освіті, організації доступу та використання інтерактивних та соціальних зразків навчання. Передбачається створення навчальних центрів при бібліотеках з виділенням особливих зон для обслуговування певних груп користувачів.

Невід'ємною частиною бібліотечного простору є книжкові виставки. За досвідом фахівців вважається, що окремо виділена зона для книжкових виставок сприятливо сприймається в одному місці.

Фотозони в бібліотеці(місця для фотосесії або селфі) зараз досить популярні. Серед них є, як постійні експозиції, так і тимчасові, приурочені до якої-небудь важливої події або акції. Для облаштування таких зон наша бібліотека використовує, як свій простір, так і простір поза її межами. Практика показує, що фотозона-це хороший спосіб реклами: знімки, зроблені читачами, в один клік розлітаються по соцмережах, формуючи позитивний імідж і відвідувача, і самої бібліотеки [6].

На сьогодні використовуються різноманітні елементи розкриття та оформлення бібліотечного простору: нетрадиційно розставлені стелажі, виставкові композиції. По-іншому розкрити фонд бібліотеки можна за розстановки стелажів у відкритому доступі. Найчастіше стелажі розставляються послідовними рядами.

При штучному освітленні стелажі, розставлені під прямим кутом до вікон паралельними рядами виглядають незатишно, створюючи сумну атмосферу. Тому, слід стелажі розставляти півколом, тим саме виділити зони читання або релаксу.

При необхідності збільшення зони простору абонементу та доступу до книг можна зробити більш комфортно, розмістивши у відкритому доступі стелажі «зірочками. Читачі матимуть змогу рівномірно влаштуватися в таких «зірочках» за своїми інтересами і не заважати один одному.

Доцільно в кінці стелажів фонду відкритого доступу поставити столики з 1-2 стільцями, щоб читач мав змогу присісти для перегляду вибраних книг. Адже, по суті, фонд відкритого доступу – це експрес-читальня, що призначена вибору літератури у відмінності від поглибленого читання в читальній залі.

Бібліотечний дизайн останнім часом не є вираженою новизною для бібліотечних систем України. Вітчизняні провідні фахівці в галузі бібліотечної справи щороку створюють нові дизайнерські рішення, беруть участь у конкурсах, що стосуються бібліотечного простору. Загалом не стоять на місці, а рухаються в інноваційному напрямку.

Розглянемо приклади таких перетворень.

Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва – одна з найбільших книгозбірень області, інформаційний, культурно-просвітницький, науково-методичний, координаційний центр для бібліотек різних видів і форм власності регіону, головне книгосховище та депозитарій краєзнавчої літератури Вінниччини. Бібліотека розташована в центральній частині міста, в споруді, що є пам'яткою архітектури місцевого значення.

В 2014 році ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва виступила з ініціативою підготовки практичного посібника «Бібліотечний дизайн: історія, розвиток, майбутнє», який узагальнив би теоретичні та практичні аспекти бібліотечного дизайну. Посібник створено в рамках проекту «Вчимося створювати гармонію і успіх» як переможця конкурсу «Навчально-інноваційна бібліотека -2011», за підтримки програми «Бібліоміст». Видання містить аналіз та рекомендації щодо

бібліотечного дизайну, інтер'єру бібліотек, пропонує ідеї для зміни зовнішнього вигляду бібліотеки, прості та недорогі способи того, як зробити її привабливим місцем для громади.

Даний посібник містить 3 розділи, а саме:

Теоретико-методологічні засади бібліотечного дизайну

Основні напрями та компоненти бібліотечного дизайну

Практичні поради щодо бібліотечного дизайну

У бібліотеці ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва провели масштабний ремонт.

Читальна зала на третьом поверсі центрального корпусу тепер поділена на кілька зон, де можна як працювати, та і відпочивати. Загальний вигляд бібліотеки змінився кардинально: тут з'явилися стильні меблі, змінили вигляд стелажів з книжками, а зони для сидіння облаштували навіть на підвіконні [8].

Прикладом організації бібліотечного простору є Одеська ОУНБ ім. М. С. Грушевського. Колектив Одеської ОУНБ ім. М. С. Грушевського ще на початку часів незалежності нашої держави відчув нові потреби суспільства в існуванні бібліотеки як громадського центру спілкування, пов'язаність бібліотечної роботи з можливістю особистості реалізувати власні культурно-освітні, дозвільні, інтелектуальні бажання та ідеї.

Позиціонуючи себе з того часу як «сама народна бібліотека», вона впевнено трансформували простір та дизайн обласної бібліотеки і обрали своїм професійним гаслом наступні тези – «Читаць завжди правий» та «Чим менше «табу», тим краще людині».

Бібліотека приваблює читача не тільки багатючим зібранням літератури, його початок – це сімнадцяте сторіччя, але й можливістю користуватись комп'ютерними залами, точками доступу wi-fi, затишком диванів та крісел у зонах відпочинку, а якщо читачеві хочеться почитати влітку на свіжому повітрі – то будь ласка, ми створили і таку можливість.

В холі бібліотеки вабить до відпочинку кафе, яке не безпідставно можна вважати літературним. Сучасні дивани, столики - місце для обговорення останніх літературних новинок. В цьому ж холі розміщений величезний стелаж

«звільнених книг» – буккросинг – і інформаційний стенд «Крокуємо бібліотечними заходами».

Формуючи комфортне середовище, створюючи новий дизайн можна створити інноваційну зону спортивного релаксу – встановити тренажери у вільній частині приміщення. Розмістити тут літературу, інформаційні матеріали щодо оздоровлення організму, виконання тих чи інших спортивних вправ, заняття нетрадиційними методами оздоровлення. Такий куточок особливо приваблює молодь, ним можуть зацікавитися і люди старшого віку.

Приклади таких починань вже є в бібліотеках, зокрема велотренажер встановлено в Катеринопільській центральній районній бібліотеці, що посприяло активному залученню потенційних користувачів. Звичними для відвідувачів стали куточки народознавства, краєзнавства.

Швидкоплинний час змушує не стояти на місці, а діяти на випередження. Тому художні засоби, підпорядковані загальному образному замислу, надають інтер'єру гармонійну завершеність. Цими засобами є образотворчocolористичне рішення площини (розпис, мозаїка, фреска, вітрини). Прикладом можуть служити розписи художника В.І.Пасивенка в холі Національної бібліотеки України ім.В.І.Вернадського «Розвиток науки від античності до наших днів» в холах чотирьох поверхів [7].

Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка є однією з найбільших і найдавніших бібліотек України. Вона була заснована в 1608 році як бібліотека львівського Єзуїтського колегіуму. У фонді бібліотеки зберігають більше 3 мільйонів книг! Серед них є цінні стародруки і рукописи, найстаріша з яких датована XIII століттям. Крім цього, в бібліотеці зберігають унікальні видання з особистої бібліотеки французького кардинала Мазаріні, гетьмана Івана Мазепи і французького короля Людовика XV.

Проводити час у науковій бібліотеці - суцільне задоволення. Адже розкішні орнаменти на стінах вражають своєю красою. Над інтер'єром будівлі працювали Тадеуш Рибковський і молодий український художник Юліан

Буцманюк. Бібліотека популяризується розкішним читальним залом, оздоблена красивим орнаментом.

Бібліотека Центру Митрополита Шептицького - це місце, яке розвінчує всі міфи про те, що ходити до бібліотеки не модно. А навпаки - воно пробуджує бажання вчитися, розвиватися і пізнавати нове. Центр Митрополита Андрея Шептицького - це не тільки сучасна бібліотека з красивим дизайном, це ще й навчальний простір. Тут ви можете потрапити на цікаву лекцію українських і закордонних фахівців, взяти участь в дискусії і послухати виступи сучасних музичних колективів. Стильний дизайн, привітний персонал, велика кількість книг і красиві пейзажі за вікном створюють неймовірну робочу атмосферу.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського - це бібліотека, яка може задовольнити потреби будь-якого читача. Адже її фонд налічує 14 мільйонів книг. Саме тому вона входить в десятку найбільших бібліотек світу. Потрапивши туди, крім кількості книг, вас здивують і масштаби будівлі. Бібліотека складається з 27 поверхів. Не дивно, що вона вважається найбільшою за своєю площею бібліотекою в країні.

В Національній бібліотеці для дітей в м. Києві будівля прикрашена авторськими керамічними панно і композиціями видатної української художниці-керамістки Ольги Рапай. Крім читання, діти можуть відвідувати театральний гурток з ляльковим театром, проводити час в річному кольоровому дворіку і в музичному залі.

Львівська національна бібліотека України імені Василя Стефаника - одне з найбільших державних сховищ унікальних рукописних і друкованих пам'яток книжкової культури, творів українського і зарубіжного мистецтва - Львівська національна наукова бібліотека імені Василя Стефаника.

За даними статистики, щорічно інформаційними ресурсами бібліотеки користуються понад 10 тисяч читачів. Серед яких: академіки, доктори і кандидати наук, наукові співробітники, фахівці, студенти вищих навчальних закладів, а також зарубіжні користувачі. Будівля бібліотеки двоповерхова.

Фасади лаконічні, не обтяжені особливим декором. Висота двох поверхів різна, перший - вище, другий - нижче. Вікна мають форму прямокутника. У залі рукописів зберігся зразок ліпнини ХІХ століття. [9]

Читачі приходять в бібліотеки не тільки заради книг, але і за дивовижною атмосферою, за тишею, де тільки можна почути гортання листів книг або інших журналів.

Отже, зонування в бібліотеці сприяє створення максимально комфортних умов для користувачів. Для цього сучасна бібліотека обладнується різними типами читальних місць, спеціальними меблями, технічним обладнанням. Важливим є інформаційна зона, що має бути зручним для відвідувачів різного віку із найрізноманітнішими способами розстановки стелажів в бібліотечному просторі.

Зонування бібліотек має бути гнучким, а територія - багатофункціональною: з просторами для різних категорій користувачів, з «гучними» і «тихими» зонами, з відкритими просторами і відокремленими місцями для роботи та відпочинку.

РОЗДІЛ 3

ДИЗАЙН БІБЛІОТЕКИ ДОНЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА: У ПОШУКУ СВОГО ОБРАЗУ.

3.1 Наукова бібліотека Донецького національного університету імені Василя Стуса як невід’ємна складова освітнього простору

У сучасному розумінні бібліотека перестає бути лише місцем для зберігання книг, а стає дійсно публічним та громадським центром для інформаційної діяльності, змістовного відпочинку та спілкування з максимально зручними та адаптивними місцями та зонами релаксу, секторами розумової діяльності, ініціатив та творчих ідей.

Одним із головних завдань сучасної бібліотеки стає створення нового простору для можливості реалізації освітніх, дозвільних, культурних та інших потреб, що необхідні для життя людей нового покоління. Це вимагає перегляду всіх пріоритетів у функціонуванні бібліотек, створення необхідної динамічної структури, привабливого середовища та комфортного простору з використанням сучасних комп’ютерних та мережових технологій.

Наукова бібліотека Донецького національного університету імені Василя Стуса заснована в 1937 році за Наказом №51 по Сталінському державному педагогічному інституту. До початку другої світової війни це була хата-читальня з фондом 19 тис. примірників. У 1940-1941 навчальному році читачами бібліотеки були 881 студент, 65 викладачів.

Війна залишила свій вогняний слід і в історії ще такої молодого бібліотеки. Фонд її було повністю знищено. Серед тих співробітників, хто першими з інституту пішли на фронт був бібліотекар Г.А.Радченко. Геннадій Олександрович загинув у 1942 році під Ленінградом.

Перший запис у інвентарній книзі після війни було зроблено 4 травня 1944 року. Це був підручник російської мови під редакцією Д.Е. Розенталя. Фонд бібліотеки збирали усім Радянським Союзом. За роки існування бібліотека стала

відомою в Радянському Союзі і за його межами як бібліотека- новатор, місце втілення новітніх методів роботи.

Вона була методичним центром для бібліотек вишів Донецької і Луганської областей. Мільйонний фонд, автоматизовані робочі місця, всі Інтернет-послуги для користувачів- такою була бібліотека до початку бойових дій 2014 на Донбасі.

Нова історія бібліотеки почалася у Вінниці. З грудня 2014 року по травень 2015 року формувався фонд, проводились організаційні роботи. Участь у відродженні бібліотеки брали практично всі регіони України та багато волонтерів з Канади, США, Франції, Польщі.

Наразі фонд бібліотеки сформований відповідно напрямкам навчальної та наукової діяльності університету і налічує понад 23 тисячі примірників різноманітної друкованої літератури та періодичних видань.

До послуг користувачів - електронний каталог, репозитарій та повнотекстова база даних українських підручників «ЦУЛ».

З 2017 року університет має безкоштовний доступ до наукометричних баз «SCOPUS» та « Web of Science» [10].

Проходити практику у стінах рідного університету – це гарна можливість дізнатись більше про специфіку своєї роботи у різних форматах, особливо, коли це стосується організації та дизайну бібліотечного простору.

Освітня зона - обов'язкова складова бібліотеки. Це можливість зробити бібліотеку відкритою для читачів, розказати про себе; про правила користування бібліотекою, про послуги, які вона надає; про періодичні видання, що отримує бібліотека, про клуби чи об'єднання, що працюють при бібліотеці; вивісити план заходів, що плануються бібліотекою найближчим часом, інформацію про кращих читачів бібліотеки, активних учасників заходів, розмістити подяки спонсорам та помічникам бібліотеки.

Людина, яка працює з книгою або комп'ютером, час від часу потребує розвантаження, тому важливо передбачити деталі інтер'єру, що мають релаксаційний характер. Це може бути комфортний куточок, призначений для

перегляду книг, які тішать та дають розраду, акваріум, кімнатні рослини чи квіткова експозиція.

Зону відпочинку зазвичай облаштовують комфортними диванами, кріслами декоративними подушками живими квітами. В цій же зоні буде доцільно розмістити кофемат, щоб поєднувати читання з чашечкою гарячого напою.

На абонементі в багатьох бібліотеках, і в бібліотеці університету, давно вже передбачено спеціальні місця, де люди мають можливість ознайомитися у відкритому доступі з фондом бібліотеки, можуть «поритися в книгах» - записати на стоячому тут же столику бібліографічні данні цікавого видання.

Освітня зона - простір можливостей. Дійсно молодіжні зони є досить актуальні поняттям в стінах бібліотеки. Дані зони призначенні для навчального процесу молоді, не рідко в таких зонах проводять курси, майстер-класи, створюються гуртки з різних видів діяльності.

Навчально-освітній простір спрямований на задоволення потреб в освіті, організації доступу та використання інтерактивних та соціальних зразків навчання. Передбачається створення навчальних центрів при бібліотеках з виділенням особливих зон для обслуговування певних груп користувачів.

Наукова бібліотека організує культурно-масові заходи, такі, як традиційні та віртуальні виставки літератури з конкурсами і вікторинами, тематичні огляди літератури, зустрічі з цікавими людьми, засідання «Літературної вітальні» за різними темами.

В головному навчальному корпусі по вул.600-річчя № 21 діють відділи комплектування, каталогізації, автоматизації та книгосховища.

В історії освіти університетської бібліотеки є одна важлива особливість: усі викладачі, а з ними і студенти, завжди ставилися з великою любов'ю та повагою до книги. Вони систематично поповнюють їх фонди науковими працями.

Наразі у фонді зберігаються понад 31700 наукових робіт, що є основним об'єктом для запоруки успішного існування та підтримки освітнього простору.

Бібліотека приваблює читача не тільки багатючим зібранням літератури, але й можливістю користуватись комп'ютерним залом, точками доступу wi-fi, затишком диванів та крісел у зонах відпочинку, а якщо читачеві хочеться почитати влітку на свіжому повітрі – то будь ласка, Читальний зал № 1 створив і таку можливість. В холі корпусу вабить до відпочинку кафе, де можна за чашкою кави почитати улюблену книгу або підготуватися до занять.

Освітній простір можна створити в будь-якому куточку бібліотеки, головне бажання та ініціатива студентів та викладачів університету.

Отже, Наукова бібліотека Донецького національного університету імені Василя Стуса динамічно розвивається. Освітній простір бібліотеки спрямований на задоволення потреб в освіті всіх учасників освітнього процесу. Освітня зона призначена для навчального процесу здобувачів вищої освіти, де проходять курси, майстер-класи, засідання гуртків тощо.

3.2 Просторове рішення в стінах Читального залу № 1 Наукової бібліотеки Донецького національного університету імені Василя Стуса

Людина підсвідомо шукає місця відпочинку, зони релаксації, де вона може розслабитися після важкого робочого дня або розумової праці. Бібліотеки скористалися цим фактором і запозичили з публічних установ та організацій досвід створення кімнат психологічного розвантаження та релаксу, такі приміщення сьогодні соціально затребувані. Публічна бібліотека, враховуючи реалії сьогодення, теж має подумати, як допомогти читачам розслабитися, відпочити і налаштуватися на позитив, загалом створити зону комфорту.

Формуючи бібліотечний простір, бібліотечні фахівці Наукової бібліотеки Донецького національного університету імені Василя Стуса врахували особливості та інтереси викладачів та студентів, яких вони обслуговують, аби одним і іншим було тут затишно.

Психологи стверджують, що зміна інтер'єру бібліотеки (навіть незначна), сприймається відвідувачами, як турбота про них. Людина, яка працює з книгою

або комп'ютером, час від часу має потребу у психологічному розвантаженні, тому важливо передбачити деталі інтер'єру, що мають релаксаційний характер.

Це може бути комфортний куточок, призначений для перегляду книг, які тішать та дають розраду, акваріум, кімнатні рослини чи квіткова експозиція.

Особливої уваги потребує зона приміщення у безпосередній близькості до входу у бібліотеку, яка може ненав'язливо давати вже першу установку відвідувачам на бачення бібліотеки, створювати певний настрій. Традиційно тут розташовується інформаційна зона, яка може перетворитись на зону відпочинку, де читач відпочиваючи може одночасно передивитись «сіру літературу» - рекламні проспекти, видання соціального змісту про працевлаштування, відпочинок, словом те, чим живе регіон.

Стіни, прикрашені картинами художників-аматорів (квіти, пейзаж), вітрини з виробами декоративно-вжиткового мистецтва місцевих майстрів, вироби з природних матеріалів, правильно підібрана кольорова гама (теплі кольори, м'які лінії) тощо, налаштовують на позитив, впливають на настрій та самовідчуття людини.

Дуже великого значення набуває освітлення, яке чомусь завжди заощаджується саме на освітленні вестибюлів, холів, створюючи неприємне враження на відвідувачів вже з першого кроку в бібліотеці. На абонементі в багатьох бібліотеках давно вже передбачено спеціальні місця відпочинку, де люди похилого віку мають можливість відпочити. Читацькі місця, замість традиційних читальних залів, зони відпочинку просто стають своєрідним символом затишку, майже домашнього стилю взаємин бібліотекаря й читача, а також відвідувачів один з одним [11].

Комфорт у бібліотеці – це комплекс заходів, направлених на створення оптимальних умов, які забезпечують раціональну організацію праці читачів, користувачів і співробітників з найбільшою віддачею, тобто створення ідеальної обстановки для нормальної роботи в бібліотеці і за її межами як для читачів, користувачів, так і для співробітників.

Бібліотека повинна намагатися створити максимально високий рівень комфортності, як для читачів, так і для співробітників – основне завдання на сьогоднішній день університетської бібліотеки.

Якщо бібліотека використовує не бібліотечне приміщення, його потрібно спеціально переобладнати з урахуванням забезпечення комфортності обслуговування і роботи співробітників. Читацькі зони і зони розміщення співробітників бібліотеки,

Бібліотечне приміщення має бути компактним, доступним, різноманітним, організованим (у плані доступності наявних ресурсів), зручним, із постійним (тобто контрольованим) мікрокліматом у приміщеннях, надійним і економічним (у будівництві і в експлуатації). При цьому загальновизнаними передусім стали вимоги доступності, відкритості інформаційних ресурсів, тобто використання відкритого доступу, при забезпеченні безпеки людей і документів.

Приміщення бібліотеки повинні бути захищені від шуму, для чого можуть бути використані ущільнені внутрішні перегородки, що ізолюють двері й вікна. Для досягнення необхідного акустичного комфорту в читальних залах, розрахованих на більше, ніж на 50 читачів, доцільно застосування звукопоглинальних стель.

Як додаткові заходи можна застосувати звукопоглинальне облицювання стін. Дерев'яні меблі також виконують звукопоглинальну функцію. Функціональність сучасної бібліотеки означає, що в її просторовому рішенні не може бути нічого випадкового і непередбаченого. Всі рішення в цілому і в кожному елементі зокрема підпорядковані головним ідеям: забезпечення оптимальної організації основоположних циклів – шлях книги, документа, інформаційного ресурсу, інформації, шляху читацьких вимог, шляху читачів, користувачів, співробітників бібліотеки. При цьому стержнем концепції є обов'язкове використання відкритого доступу до всього фонду, або його частини.

До самого бібліотечного приміщення, поряд з вимогами функціональності, дедалі більше застосовуються естетичні вимоги. Певні зміни з'явилися і в

результаті функціональності традиційного бібліотечного простору бібліотеки, куди допускається власне читач. Вони пов'язані з підходом до забезпечення безпеки фонду. Він більше не розглядається як єдиний фонд бібліотеки, а чітко ділиться на три складові частини: має відкритий доступ, зберігається в спеціальних приміщеннях, пристосованих власне для зберігання, і спеціально зберігається в сейфах.

Під спеціально виділеними для книгосховищ слід розуміти приміщення, оснащені устаткуванням, що дозволяють підтримувати необхідний волого-температурний режим.

Ці приміщення повинні ідеально відповідати вимогам протипожежної безпеки. Вони устатковуються приладами, які фіксують рівень запилення і дозволяють добитися максимальної захищеності від мікроорганізмів. Необхідний сталий нормативний температурно-вологий режим бібліотечного приміщення, який можна підтримувати лише за умови застосування надійної системи кондиціонування повітря, незалежно від пори року. В бібліотеці обов'язково повинна бути обладнана кімната відпочинку для співробітників.

В створенні необхідного комфорту для читачів і співробітників важливу роль відіграє освітлення приміщень, яке допомагає визначити функціональне призначення тієї чи іншої бібліотечної зони. Вимоги кольорового комфорту задовольняють наявністю в інтер'єрі додаткових насичених кольорів, що знімають втому від основного кольору [8].

Завідувачем Читального залу № 1 є Шаповалова Лілія Станіславівна. Під її керівництвом в 2014 році, при створенні читальних залів, перше, що було обрано – це кольорове рішення приміщення. Персиковий колір надає приміщенню світла, комфорту, тепла. Наступним етапом був вибір меблів, стелажів, книжкових полиць.

На абонементі основною характеристикою є зони з відкритим доступом до документів, увага тут приділяється їх розстановці, що включає різноманітні прийоми: пристінне стрічкове розміщення двохсторонніх стелажів, для читачів створено автоматизовані, комп'ютеризовані робочі місця.

Читальний зал № 1 є одним із підрозділів бібліотеки, який має різні форми праці (робота з каталогом, книгою, комп'ютерною технікою, медіа матеріалами) і відпочинку. (Додаток А)

На абонементі основною характеристикою зони є стелажі відкритого доступу і увага тут приділяється їх розстановці, що включає різноманітні прийоми: пристінне стрічкове розміщення двохсторонніх стелажів; альковне розміщення паралельними рядами; радіальне розміщення двохсторонніх стелажів, що забезпечує оптимальний нагляд за фондами з кафедри «змішане», розміщення стелажів, що включає в себе елементи інших прийомів і в більшій мірі сприяюче організації окремих функцій передбачити місця для перегляду читачами видань і матеріалів, що видаються для читання.

Однією із найбільш складних з організації внутрішнього середовища є спеціальна зона для читання – читальний зал. Тут необхідно враховувати різні потреби і запити психологічних установок і цілей, специфіку діяльності читачів. В залі можуть бути традиційні місця з одно і двомісними столами, зони для читання на виділених участках, кабінки для індивідуальної роботи, крісла, що продвинуті впритул до вікон, одномісні огорожені столики і, на кінець спеціальні місця устатковані аудіовізуальними і медіазасобами.

За допомогою правильного вибору дизайну та зонування бібліотечного простору працівники Наукової бібліотеки Читального залу № 1 Донецького національного університету імені Василя Стуса щоденно приймають близько 120 відвідувачів та виконують близько 35 запитів користувачів наочно та віртуально. На основі аналізу фахової літератури визначили пропозиції стосовно меблевого комплектування, зміни положень стелажів та створення окремої зони для відеомонтажу та фотографування.

Сприятливі умови праці в читальних залах забезпечуються необхідними параметрами мікроклімату (температурно-вологісного режиму). Оптимальними умовами для зору (необхідним рівнем освітлення і здорового комфорту), зниження рівня шуму (організацією звукоізоляції і звукопоглинання), що досягається облицюванням будівельних конструкцій звукопоглинаючими

матеріалами, часткової ізоляції робочого місця екранами, перегородками, боксами.

Для масової роботи бажано організовувати приміщення, що трансформується, в приміщення багатофункціонального призначення. Воно повинно бути зв'язане із вестибюлем, устатковане аудіовізуальною технікою, меблями, комп'ютеризовано.

Бажаною умовою раціонального планування підрозділів обслуговування читачів є поєднання зон відпочинку і виставок, устаткованих мобільними уніфікованими елементами з аванзалами, центральними комунікативними вузлами, залом періодики. Для зон відпочинку рекомендується використовувати секційні меблі із яких можна скласти різноманітні прямокутні і круглі композиції крісел із журнальними столиками, квітками.

В зв'язку із комп'ютеризацією, впровадження телекомунікаційної техніки і техніки зв'язку, оргтехніки необхідно планувати автоматизовані, комп'ютеризовані робочі місця співробітників читачів і користувачів бібліотеки, серверні приміщення, сучасну розгалужену локальну комп'ютерну мережу бібліотеки як складову частину мережі Інтернет.

Зелені насадження є необхідним функціональним і декоративним елементом інтер'єра бібліотеки. У великих кількостях вони впливають на мікроклімат приміщення – очищають приміщення від пилі і насичують його киснем; благотійно діють на психіку людини, використовуються як сонцезахисний засіб. Рослини в інтер'єрі бібліотеки не тільки прикрашають його, але і сприяють в підтриманні в бібліотечних приміщеннях сталого своєрідного клімату. Розміщення рослин може впливати на сприйняття простору, як по горизонталі, так і по вертикалі. З допомогою рослин, їх ґрунтування, можна розділити приміщення на зони без застосування будівельних огорожуючих елементів. В інтер'єрах окрім зимніх садів, зелених куточків використовують і зелень в окремо стоячих керамічних вазах або в підвісних кашпо.

Рослинне убранство в бібліотеці не тільки прикрашає інтер'єр, але і прекрасно зволожує повітряне середовище, очищує його від пилу. Вестибюль як

би «заманює» запрошує відвідувача до бібліотеки, настроює його на роботу і виконує чисто утилітарну функцію – зорієнтувати читача в просторі вказати напрямлення руху, проінформувати про поточну роботу, масові заходи бібліотеки, послужать зоною відпочинку. З цих позицій і створюється інтер'єрне рішення.

Специфічні особливості формування інтер'єру має кожна функціонально-планувальна зона бібліотеки. Ці особливості пов'язані з розміщенням зони в зальній структурі будівлі, її призначення, типом устаткування, вимогами до освітлення, характером діяльності, що в ній здійснюється. На абонементі основною характеристикою зони є стелажі відкритого доступу і увага тут приділяється їх розстановці, що включає різноманітні прийоми: пристінне стрічкове розміщення двохсторонніх стелажів; альковне розміщення паралельними рядами; радіальне розміщення двохсторонніх стелажів, що забезпечує оптимальний нагляд за фондами з кафедри «змішане», розміщення стелажів, що включає в себе елементи інших прийомів і в більшій мірі сприяє організації окремих функцій передбачити місця для перегляду читачами видань і матеріалів, що видаються для читання.

Однією із найбільш складних з організації внутрішнього середовища є спеціальна зона для читання – читальний зал. В залі можуть бути традиційні місця з одно і двомісними столами, зони для читання на виділених участках, кабінки для індивідуальної роботи, крісла, що продвинуті впритул до вікон, одномісні огорожені столики і, на кінець спеціальні місця устатковані аудіовізуальними і медіазасобами. Тому тут необхідно враховувати різні потреби і запити психологічних установок і цілей, специфіку діяльності користувачів.

3.3. Вектори розвитку бібліотечного простору у цифровому світі

Сучасний бібліотечний простір - ключова сфера, більшість з яких пов'язана з новими ІТ-технологіями. Зрештою, більшість відвідувачів не лише відвідують бібліотеку, щоб прочитати, але й отримати доступ до інформації через мобільні пристрої, такі як смартфони, планшети та ноутбуки.

Відмінною рисою сучасного етапу розвитку цивілізації є впровадження цифрової грамотності та цифрових технологій у всі сфери життя. Зазвичай це називається оцифруванням.

Адаптація бібліотек до реалій цифрового простору вже нині вимагає їх активної участі в системі інформаційних обмінів – вони покликані організувати обмін інформацією в мережевому гетерогенному середовищі.

Ключовим механізмом успішної участі бібліотек у процесах формування та використання цифрового контенту повинно стати управління інформаційними пріоритетами користувачів. Технологія визначення та формування інформаційних пріоритетів нині стає однією з ключових для орієнтації у екзобайтах цифрового контенту.

Для формування інформаційного впливу в медіасередовищі знадобиться значно активніша участь бібліотек (організаційні, інтелектуальні, фінансові зусилля) в найбільш масових інтернет-ресурсах: пошукових машинах, соціальних мережах, блогосфері тощо.

Перед бібліотечним співтовариством постає завдання створити нові умови комунікації, які служили б цілям розуміння, орієнтації та розваги окремих користувачів. Бібліотекам, бажаючим вступити в віртуальний цифровий простір, важливо сформувати стратегію розвитку «свого» нового комунікаційного середовища: змінити орієнтацію діяльності в медіа середовищі зі створення контенту на дослідження інформаційних потреб користувачів; позиціонувати себе як надійне та безпечне джерело інформації, використовуючи для цього всі продукти та послуги, здатні запропонувати аудиторії більш глибоку і цікаву концепцію самореалізації; створити та постійно підтримувати імідж, що виокремить бібліотеки з-поміж інших учасників віртуального простору; запропонувати новий, більш дружній образ бібліотеки, за яким стоять реальні люди; заохочувати внесок користувачів (коментарів, конструктивної критики) у діяльність бібліотечних веб-проектів; застосовувати технології соціального медіамаркетингу, соціальні форми кооперації, обміну та самоорганізації та ін.

Таким чином, адаптація бібліотек до цифрового медіасередовища стає необхідністю та шансом, який потрібно реалізувати системно і в стислі терміни, керуючись при цьому не тільки технологічною та економічною доцільністю, але і соціальною значимістю бібліотечно-інформаційної сфери діяльності в умовах розширення інформаційного простору [13].

Традиційні стереотипи долаються важко й повільно. Досі існує первинне уявлення про бібліотеку як про місце, де людина працює з книгою. А образ бібліотекаря асоціюється з поняттям книжник. Даний стереотип зберігся і в стінах Наукової бібліотеки Донецького національного університету імені Василя Стуса, особливо в студентів, але у той самий час бібліотечний простір розширився до великих масштабів.

Виклики сьогодення, що пов'язані із карантинними обмеженнями, спричиненими пандемією COVID 19, змінили характер роботи всіх бібліотечних установах. Сьогодні основним «відвідувачем» бібліотеки став віртуальний користувач, який звертається до книгозбірні з усіх можливих ресурсів. За допомогою цифрових технологій бібліотечні працівники створюють електронний контент, інформаційні канали, потоки і мережі.

Виникають лише проблеми з донесенням інформації студентам та викладачам про значення професії бібліотекаря як інформаційного працівника, інформаційного менеджера, інформацієзнавця.

Цифровізація усіх сфер життєдіяльності, утвердження цифрової грамотності і культури вносять істотні зміни в навчальний процес та студентське життя Донецького національного університету імені Василя Стуса. В період карантинних умов бібліотечне співтовариство зобов'язане системно відповісти на виклики цифровізації, органічно вписати свою справу в цифрове середовище та активно їх використовувати інноваційні можливості у своїй роботі.

З метою покращення якості обслуговування та задоволення потреб користувачів бібліотеки, а також зростання професійного рівня обізнаності бібліотекарів з цифрової грамотності прийнято рішення створити проєкт

«Наукова електронна медіабібліотека» для Наукової бібліотеки Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Проект планується створити на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду використання інтелектуального цифрового простору.

Цифровий проект бібліотеки включає: створення офіційної статистики інтернет-обслуговування відвідувачів, безвідмовне обслуговування в будь-який час і на будь-якій відстані, широкий доступ до інтернет-ресурсів, створення спеціалізованого відділу, який систематично поповнював офіційний сайт бібліотеки електронними копіями сучасних друкованих видань і текстами. Інтегроване дистанційне середовище стає головним напрямом діяльності бібліотеки.

Отже, розробка даного проектного рішення є стратегічно важливим елементом взаємодії викладачів та студентів з науковою бібліотекою, популяризація цифрових можливостей бібліотеки та подальший розвиток центру інновацій в освіті.

Враховуючи те, що у бібліотек з'явилися потужні конкуренти у вигляді Інтернету, соціальних мереж, різного роду світових і регіональних інтеграторів інформації, за допомогою нових векторів розвитку технологічних можливостей бібліотека може посісти перше місце в отриманні інформації.

Таким чином, для сучасних бібліотек постало важливе завдання щодо подальшого розвитку, а саме: визначення векторів розвитку бібліотечного простору у цифровому світі.

Враховуючи виклики сьогодення, вважаємо, що серед головних векторів розвитку простору сучасних бібліотек є:

- Комфорт, відкритість і доступність (щоб туди хотіли (і могли) прийти мешканці громади і почували себе зручно, вільно й затишно);
- Мобільність та мультифункціональність (щоб невелике приміщення можна було швидко трансформувати для навчання, індивідуальної роботи, проведення зустрічей та організації подій);

➤ Гібридність (щоб відвідувач бібліотеки міг користуватися і реальним, і віртуальним простором, який створюють бібліотекарі, задовольняючи і передбачаючи потреби громади.

Правильно організований бібліотечний простір дозволить бібліотеці бути місцем як для навчання, так і для творчості, зустрічей та натхнення.

ВИСНОВКИ

Сучасна бібліотека, як освітній, культурний, інформаційний простір, має не лише забезпечувати максимальний об'єм інформації з вільним і рівним доступом до неї, але і створювати комфортне інтелектуальне середовище, здатне залучати і виховувати нові покоління користувачів.

Потребує досліджень та практичних кроків проблема організації бібліотечного простору, що буде зручнішим і привабливішим для користувачів.

Зміна звичного режиму та способу роботи бібліотек, їх дизайну та простору - це єдиний, реальний крок для їх розвитку та подальшого функціонування. Нагальною є необхідність створювати формат бібліотеки нового типу, що має бути доступною для різних категорій користувачів, незалежно від соціального статусу чи вікової групи. Бібліотека має бути місцем як для навчання, так і для творчості, зустрічей та натхнення.

Визначено сутність та основні характеристики бібліотечного простору, як складного механізму, що розвивається, зміни якого пов'язані з активним впровадженням інформаційних технологій, комп'ютерних мереж, мультимедійних ресурсів. Все це дозволяє заново переосмислити образ бібліотечного середовища, орієнтованого на збереження і передачу духовно-культурної спадщини, а також на задоволення інформаційних потреб користувачів.

Сьогодні є значна кількість опублікованих матеріалів з досвіду роботи щодо організації бібліотечного простору як за кордоном, так і в Україні. Розглянуто зарубіжний досвід з питань організації бібліотечного простору та дизайну бібліотек.

Визначено, що серед головних векторів розвитку простору сучасних бібліотек є:

- Комфорт, відкритість і доступність (щоб туди хотіли (і могли) прийти мешканці громади і почували себе зручно, вільно й затишно);

- Мобільність та мультифункціональність (щоб невелике приміщення можна було швидко трансформувати для навчання, індивідуальної роботи, проведення зустрічей та організації подій);
- Гібридність (щоб відвідувач бібліотеки міг користуватися і реальним, і віртуальним простором, який створюють бібліотекарі, задовольняючи і передбачаючи потреби громади.

Виокремлено важливість створення бібліотечного дизайну, як важливої умови організації бібліотечного простору. Особлива увага приділяється продуманому дизайну та інтер'єру бібліотек. Досліджено бібліотечний простір та організацію бібліотечного дизайну, створення комфортного середовища в стінах бібліотек, зонування. Наголошено, що трансформація бібліотечного простору є необхідною умовою діяльності сучасних бібліотек.

Вивчено функціонування Наукової бібліотеки Донецького національного університету імені Василя Стуса в освітньому просторі університету, розглянуто її дизайн.

З метою покращення якості обслуговування та задоволення потреб користувачів бібліотеки, а також зростання професійного рівня обізнаності бібліотекарів з цифрової грамотності запропоновано створити проєкт «Наукова електронна медіабібліотека» для Наукової бібліотеки Донецького національного університету імені Василя Стуса, суть якого полягає в створенні офіційної статистики інтернет-обслуговування відвідувачів, безвідмовному обслуговуванні 24/7, широкому доступі до інтернет-ресурсів, створення спеціалізованого відділу, для систематичного наповнення офіційного сайту бібліотеки електронними копіями сучасних друкованих видань і текстами. Інтегроване дистанційне середовище стає головним напрямом діяльності бібліотеки.

На вектори розвитку бібліотечного простору у цифровому світі вплинули виклики сьогодення, що пов'язані із карантинними обмеженнями, спричиненими пандемією COVID 19. Сьогодні основним відвідувачем бібліотеки став

віртуальний користувач, тому актуальним є сьогодні створення електронного контенту, налагодження інформаційних каналів, потоків і мережі.

Враховуючи вимоги сьогодення, бібліотеки мають трансформувати свій простір, стати комфортним, зручним, затишним, привабливим середовищем, яке допоможе задовольнити різноманітні запити користувачів та сприятиме спілкуванню, інтелектуальному, емоційному і соціальному розвитку особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

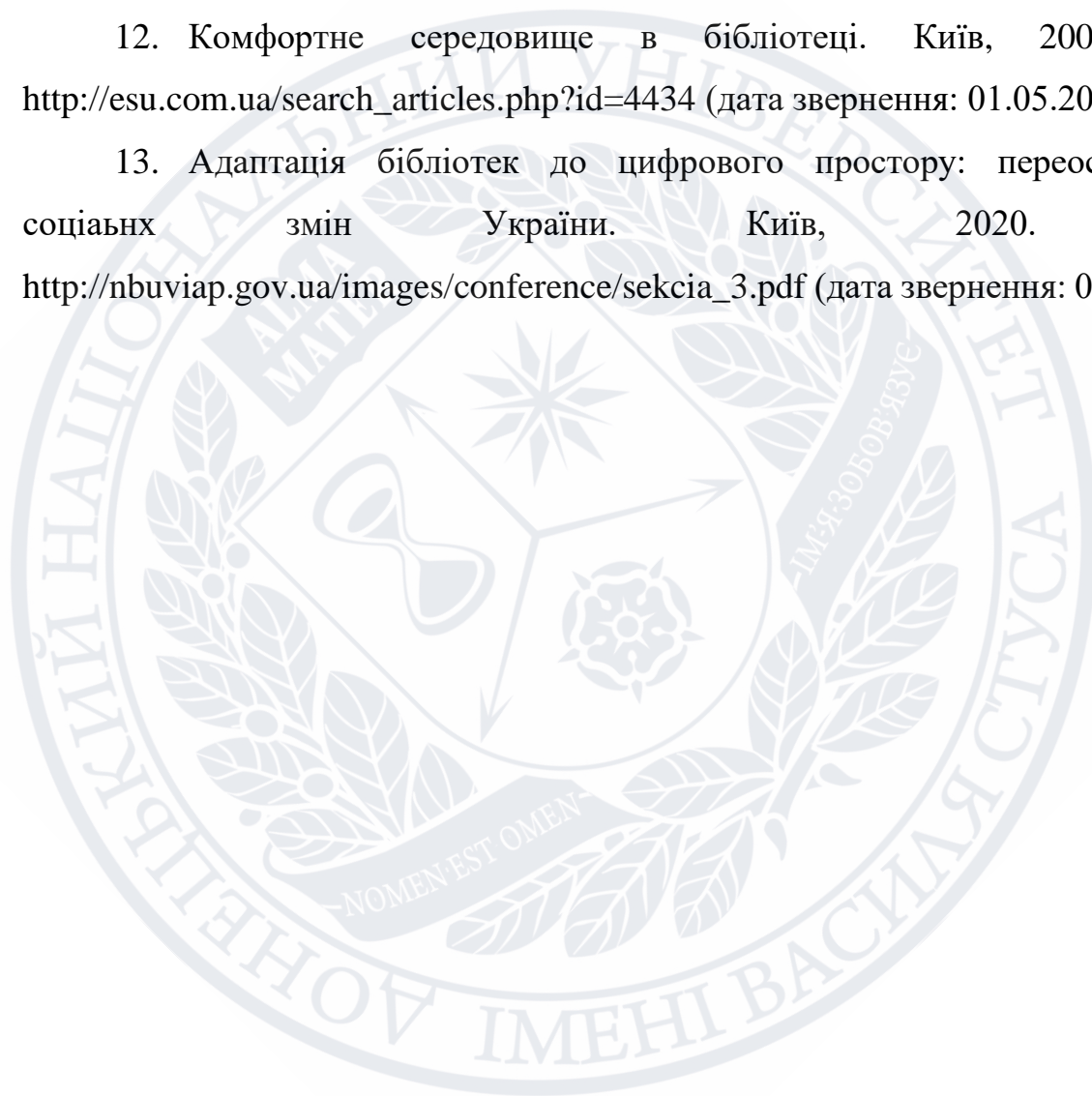
1. Бібліотечний простір: трансформація та організація в сучасному вимірі. Надвірна, 2020. URL: <https://www.slideshare.net/Libnadvirna/ss-214701695> (дата звернення: 29.03.2021).
2. Методист on-line. ХОУНБ ім. О. Гончара. Харків, 2017. URL: <https://nmo.lib.kherson.ua/en-evolyutsiya-bibliotek.htm> (дата звернення: 29.03.2021).
3. Надвірна. Бібліотека. Надвірна, 2014. URL: <https://www.slideshare.net/Libnadvirna/ss> (дата звернення: 26.03.2021).
4. Бібліотечний простір. Рекреаційні зони. Київ, 2010. URL: <http://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=1980> (дата звернення: 27.03.2021).
5. Створення комфортних умов роботи для користувачів і співробітників у бібліотеці. Київ, 2016. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/bdi_2009_4_11.pdf (дата звернення: 27.03.2021).
6. Єдиний інформаційний простір публічних бібліотек : сучасне бачення та тенденції розвитку. Львів, 2017. URL: http://bibvas.ucoz.ua/faxivcam_dopom/bibl_prostir/bibl-prostir-konsultacija.pdf (дата звернення: 29.03.2021).
7. Укрінформ Бібліохаби. Київ, 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/2827854-wifi-majsterklasi-ditaci-zoni-stolicni-biblioteki-peretvoruut-na-bibliohabi.html> (дата звернення: 01.05.2021).
8. Бібліотечний дизайн: історія, розвиток, майбутнє. Вінниця, 2014. URL: <https://library.vn.ua/e-library/katalog/bibliotechnij-dizajn> (дата звернення: 02.05.2021).
9. Найкрасивіші бібліотеки України Львів, 2019. URL: https://lviv.24tv.ua/ru/samye_krasivye_biblioteki_ukrainy_kotorye_stoit_uvidet_n1 212536 (дата звернення: 02.05.2021).

10. Про бібліотеку: Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2021. URL: <http://library.donnu.edu.ua/node/9> (дата звернення: 27.03.2021)

11. Створення комфортних умов роботи для користувачів і співробітників у бібліотеці. Київ, 2016. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/bdi_2009_4_11.pdf (дата звернення: 27.03.2021)

12. Комфортне середовище в бібліотеці. Київ, 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=4434 (дата звернення: 01.05.2021)

13. Адаптація бібліотек до цифрового простору: переосмислення соціальних змін України. Київ, 2020. URL: http://nbuviar.gov.ua/images/conference/sekcia_3.pdf (дата звернення: 02.05.2021)

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Термінологічний словник

1. **Бібліотека** - культурно-освітній заклад, що здійснює збирання друкованих і рукописних матеріалів, проводить їхнє опрацювання та відображення в каталогах, організовує відповідне їхнє зберігання, збереження і обслуговування ними читачів.
2. **Бібліотечний простір** - професійний простір, тобто компетенції бібліотечних працівників, їх готовність до впровадження інновацій та роботи щодо інформаційного забезпечення громади;
3. **Інформаційний простір** – інформаційно-ресурсна база бібліотеки, яка містить бібліотечні фонди, різні типи і види документів (на паперових, електронних носіях, текстові, графічні, аудіо - та відео, інші);
4. **Фізичний простір** – передбачає особливості організації інтер'єрів бібліотек, створення відповідних комфортних умов для роботи та відпочинку.
5. **Освітній простір** - це педагогічна реальність, у якій відбувається зустріч, взаємодія, осмислення і пізнання особистістю (подія) оточуючих її елементів-носіїв культури (освітнього середовища), що забезпечує суб'єктивацію і прогресивний розвиток об'єктів (фігурантів і предметів).

ДОДАТОК Б

**Читальний зал № 1 Наукової бібліотеки Донецького національного
університету імені Василя Стуса**

